

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
2 курсу, групи SoO1-M21z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Степанюк Вікторія Валентинівна

Керівниця: **Чопік О.В.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ШКОЛЯРІВ ПЕРШОГО КЛАСУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	6
1.1. Сутнісно-змістова характеристика поняття «культура поведінки»	6
1.2. Особливості виховання культури поведінки у першокласників з інтелектуальними порушеннями.....	15
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ПЕРШОКЛАСНИКІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	29
2.1. Визначення рівнів сформованості навичок культурної поведінки першокласників з типовим розвитком та з інтелектуальними порушеннями.....	29
2.2. Методичне забезпечення виховання культури поведінки в учнів першого класу з інтелектуальними порушеннями.....	46
Висновки до розділу 2.....	67
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальним питанням сьогодення є розроблення стратегій навчання школярів першого класу з інтелектуальними порушеннями, підготовка їх до самостійної життєдіяльності та формування життєвої компетентності для успішної соціальної адаптації. В умовах Нової української школи виникає потреба в зміні освітніх пріоритетів щодо корекційного навчання школярів з інтелектуальними порушеннями.

Основною метою початкової освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку є всебічний розвиток та виховання особистості через формування в них загальнонавчальних, соціально-адаптивних, життєво-необхідних умінь та навичок, формування навичок здорового способу життя. За період навчання в початковій школі учні мають набути достатній власний досвід культури спілкування, співпраці, самовираження у різних видах навчальної діяльності. Набуття загальнонавчальних, соціально-побутових умінь та навичок є фундаментом подальшого успішного навчання учнів.

В умовах сучасного суспільства проблема морального виховання є особливо актуальною. Однією із складових морального виховання є виховання культури поведінки, яка розглядається як важлива соціальна, педагогічна і психологічна проблема, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у дітей високих моральних якостей. Молодший шкільний вік є досить сприятливим для формування основ культури поведінки у школярів.

Значний внесок у розвиток практики навчання і виховання школярів з інтелектуальними порушеннями внесли такі українські науковці, як Л. Вавіна, А. Висоцька, О. Гаврилов, Ю. Галецька, О. Гармаш, В. Золотоверх, А. Колупаєва, М. Матвеева, Н. Мацько, С. Миронова, Т. Сак, В. Синьов, О. Хохліна та інші.

Проблему виховання культури поведінки особистості досліджували такі вчені, як Ф.Алімов, С.Анісімов, Л.Артемова, М.Бердяєв, В.Білоусова, О.Богданова, М.Вебер, А.Гончаренко, В.Горева, О.Дейч, В.Киричок,

Г.Лаврентьєва, М.Левківський, В.Малахов, В.Нечаєва, С.Петеріна, Т.Поніманська, В.Соловійов, В.Франкл, С.Хаджирадева, Н.Хамська, Н.Хіміч, А.Шемшуріна, О.Яницька та інші.

Незважаючи на значні досягнення вчених, проблему виховання культури поведінки у школярів з порушеннями інтелектуального розвитку вивчено не достатньо, що зумовило вибір теми дипломної роботи магістра **«Виховання культури поведінки у першокласників з інтелектуальними порушеннями»**.

Мета роботи – розробити методичне забезпечення виховання культури поведінки в учнів першого класу з інтелектуальними порушеннями.

Завдання дослідження:

- розкрити сутнісно-змістову характеристику поняття «культура поведінки»;
- проаналізувати особливості виховання культури поведінки у першокласників з інтелектуальними порушеннями;
- вивчити культуру поведінки у першокласників з типовим розвитком та з інтелектуальними порушеннями;
- розробити методичне забезпечення виховання культури поведінки в учнів першого класу з порушеннями інтелектуального розвитку.

Об'єкт дослідження – культура поведінки у першокласників з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження – методичне забезпечення виховання культури поведінки в учнів першого класу з інтелектуальними порушеннями.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної та методичної літератури, шкільної документації; емпіричні: спостереження, анкетування, бесіда, констатувальний експеримент; статистичні: кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Елементи наукової новизни одержаних результатів дослідження полягають у тому, що:

- розкрито особливості виховання культури поведінки у першокласників з інтелектуальними порушеннями;

- розроблено методичне забезпечення виховання культури поведінки в учнів першого класу з порушеннями інтелектуального розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості експериментальної апробації методичного забезпечення виховання культури поведінки в учнів першого класу з інтелектуальними порушеннями, яке може використовуватись вчителями, вихователями, асистентами вчителів, корекційними і соціальними педагогами, психологами у навчально-виховній роботі спеціальної школи, навчально-реабілітаційного закладу, інклюзивного закладу, студентами під час проходження педагогічної практики.

База дослідження – Ясининицький навчально-реабілітаційний центр Рівненської обласної ради, Дядьковицька загальноосвітня школа-ліцей Рівненської області.

Апробація результатів дослідження. Апробація роботи відбулася на IV Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти» (місто Запоріжжя, 2022 рік). Результати дослідження відображено в 1 публікації.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Теоретико-експериментальне дослідження виховання культури поведінки дітей першого класу з інтелектуальними порушеннями дозволило зробити наступні висновки.

За результатами теоретичного аналізу літературних джерел з'ясовано, що проблема виховання культури поведінки дітей першого класу з інтелектуальними порушеннями є досить актуальною. Визначено сутність поняття «культура поведінки», розглянуто чинники, які впливають на успішність виховання культурної поведінки у дітей першого класу з інтелектуальними порушеннями, виділено ознаки культурної поведінки, проаналізовано умови забезпечення успішності виховного процесу та ефективність організаційної роботи з виховання культури поведінки.

Визначено, що важливу роль у вихованні культури поведінки першокласників з інтелектуальними порушеннями відіграють батьки. Проаналізовано, що зміст та рівень розвитку культури поведінки суттєво залежить від особливостей виховання в родині, при цьому доцільно звертати увагу на такі її особливості: склад сім'ї, емоційний клімат, освіта батьків, рівень розвитку культури поведінки батьків та характер їх реакцій на некультурні дії і вчинки дитини.

У роботі встановлено, що педагогам, які працюють з дітьми з інтелектуальними порушеннями, важливо застосовувати не тільки традиційні методи виховання, а приділяти увагу також нетрадиційним, оскільки саме таке виховання є результативнішим.

Аналіз результатів констатувального експерименту дозволяє зробити висновок, що більше половини учнів з типовим розвитком мають середній рівень сформованості навичок культури поведінки, третина дітей має високий рівень. Діти з нормотиповим розвитком, у порівнянні з ровесниками з інтелектуальними порушеннями, краще відчувають своїх однолітків, більше

переймаються їх емоційним станом, в них більш розвинені навички нормальної поведінки.

У першокласників з інтелектуальними порушеннями культура поведінки є сформованою на низькому та середньому рівні. Найкраще у школярів розвинена культура взаємин з однолітками та дорослими, але ці взаємини можуть бути зруйновані при першому конфлікті. Діти не вміють вирішувати конфлікти мирним шляхом. Найменше розвинені культурно-гігієнічні навички. Не всі школярі усвідомлюють, як правильно вживати ввічливі слова, як поводитись у колективі та громадських місцях. Зроблено висновок, що батькам слід більше уваги приділяти вихованню культури поведінки своїх дітей, а саме, не тільки намагатися, а і бути прикладом вихованої людини. За допомогою казки ми з'ясували, що більше уваги у вихованні культури поведінки слід приділяти знанням учнів про взаємини з однолітками.

Розроблено методичне забезпечення виховання культури поведінки у дітей першого класу з інтелектуальними порушеннями. Визначено, що важливим є використання нетрадиційних методів виховання. Запропоновано розвивальні, цікаві ігри, завдання, тренінг для батьків та дітей, метою яких є виховання культури поведінки першокласників. Розроблено план-конспект нетрадиційного уроку. Подано методичні поради батькам щодо виховання культури поведінки дітей та рекомендації вчителям щодо організації виховання культури поведінки у школярів першого класу з порушеннями інтелектуального розвитку.

Дипломне дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Науковими перспективами дослідження проблеми є апробація програми виховання культури поведінки у дітей першого класу з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. Вчись граючись. Тернопіль. 1995. 118 с.
2. Бархатова М. С. Виховання культури поведінки. *Дошкільне виховання*. 1989. № 11. С. 46 – 49.
3. Богуш А. М. Духовність і моральність: виховний аспект. *Дошкільне виховання*. 2009. №10. С. 4–7.
4. Бондар В.І. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник. Луганськ : Альма – Матер. 2006. 464 с.
5. Бойчук Ю. Д., Казачінер О. С. Діагностика методом казкотерапії. *Теоретичні та практичні аспекти формування сучасних педагогічних технологій* : матеріали наук-практ. конф., Київ : 2021 р. Херсон : Вид-во Молодий вчений, 2021. С. 25–29.
6. Брушневська І. Закономірності розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. №1 (2). 25 с.
7. Ватаманюк Г. П. Інтелектуальна гра як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності старших дошкільників та молодших школярів. *Початкова школа*. 2008. № 6. С.40–43.
8. Вавіна Л.С., Висоцька А.М., Жук В.В. Діти з особливими потребами у початковій школі: поради батькам. Київ : Наук. світ, 2006. 212 с.
9. Ващенко Г. Г. Роль ігрової діяльності у навчанні. Київ, 1997. С. 366–380.
10. Вишневський О. І. Природа цінностей виховання. *Педагогічна думка*. 2006. №2. С. 11–12.
11. Воробйова С. О. Дидактичні ігри в процесі навчання. *Рідна школа*. 2002. №5. С. 46–49.
12. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Вид. 2-е, перероб., допов. Київ, 2007. 616 с.
13. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ, 2005. 128 с.
14. Гладченко І. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих

школярів у спеціальних дошкільних закладах» (програма з ігрової діяльності, методичні рекомендації, дидактичні матеріали). Київ, 2012. 110 с.

15. Гноєвська О.Ю., Кузьменко І.П. Нетрадиційні методи та підходи у вихованні дітей з порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2021. №41. С 20–26.

16. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь 1997. 545 с.

17. Гудим І. Василь Сухомлинський про людяність. *Всеукраїнська газета «Сімейні справи»*, 2018. С. 15.

18. Гуменкова, Т. Р. «Першооснови моральної культури». Формування особистості школяра. *Початкова школа*, 13-20 червня, 2000. С. 14–15.

19. Дермельова В.Ю., Ласточкина О.В. Ізотерапія в навчально-виховному логокорекційному процесі осіб із загальним недорозвитком мовлення. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації. Матеріали I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*. Суми : ФОП Цьома С.П., 2017. С. 51–54.

20. Єнгалічева І.В. Казкотерапія як один із методів корекційно-розвивальної роботи з педагогічно занедбанними учнями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2019. № 25. С. 70–72.

21. Єременко І.Г. Олігофренопедагогіка. Київ : Вища школа, 1985. 326 с.

22. Жерносек І.П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі : навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1999. 160 с.

23. Закон України «Про освіту» Нормативна база (2-е вид.) Київ : КНТ, 2006.

24. Колупаєва А.А. Путівник для батьків школярів з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. Київ : ТОВ ВПЦ «ЛітописХХ», 2010.

25. Колупаєва А.А. Школярі з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів : навч.-метод. посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 96 с.
26. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії : навч.-метод. посіб. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
27. Карасьова К. В., Піроженко Т. О. Світ дитячої гри. Київ, 2010. 128 с.
28. Кондрашова Л.В., Лаврентьєва О.О., Зеленкова Н.І. Методика організації виховної роботи у сучасній школі : навч-посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.
29. Конопляста С.Ю. Логопсихологія : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 293 с.
30. Кравець Н П. Розвиток мовлення розумово відсталих учнів на уроках читання. Логопедія: *Науково-методичний журнал*. 2012. № 2. С. 35–40.
31. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: монографія. Київ, 2003. 272 с.
32. Ласточкіна О.В. Ізотерапія в навчально-виховному логокорекційному процесі осіб із загальним недорозвитком мовлення. Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації. *Матеріали I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. 163 с.
33. Лендрет Г.Л. Ігрова терапія: мистецтво відносин : Пер. з англ. / Передисл. А. Я. Варга. М. : Міжнародна педагогічна академія, 1994. 368 с.
34. Литвиненко С.О. Виховання гуманних понять молодших школярів засобами української народної казки. Одеса : 1994. 183 с.
35. Литньова В.Є., Колесник Н.Є., Наумчук Т.В. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. 648 с.
36. Любчич Н.В. Ретроспективний аналіз становлення спеціальної методики викладання мови в школах для дітей з розумовою відсталістю. 2015.

- № 5. С. 193–203. URL: <https://aqce.com.ua/download/publications/204/237.pdf/>
(дата звернення: 04.12.2022).
37. Машовець М. Казка і патріотизм. *Журнал Дитячий садок*. 2010. № 33. С. 18–19.
38. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, 2008. 204 с.
39. Музичук, О.О. Казка як засіб розвитку особистісних цінностей молодших школярів. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. Кам'янець-Подільський, 2012. С. 317–327.
40. Мушкевич М. Казкотерапія як метод психологічного супроводу сімей із проблемною дитиною. *Психологічні перспективи*, 2019. № 33. С. 205–220.
41. Немежанська О.А. Це чарівне слово «гра». Київ : Молодь, 2004. 184 с.
42. Ничкало Н.Г. Андрагогіка в системі педагогічних наук. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Вип. 1. Київ, 2009. С. 7–20.
43. Петрова В.Г. Хто вони, діти з відхиленням у розвитку? Москва : Флінта, 2000. 104 с.
44. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2013. 464 с.
45. Пропп В.Я. Історичні корені чарівної казки. Львів: ЛДУ, 1986. 353 с.
46. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : *Збірник П86 статей за редакцією М. В. Панучі. Випуск 2–3*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 419 с.
47. Руденко Л.М. Питання догляду за особами з розумовою відсталістю в сучасній дефектології: навч. посіб. Київ : ДіА. 2007. 128 с.
48. Селігман М. Звичайні сім'ї – особливі діти [пер. с англ.] Москва : Теревінф, 2007. 368 с.

49. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2009. 224 с.
50. Фесюкова Л. Б. Виховання казкою. Харків, 1996. 126 с.
51. Чеботарьова О.В. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників із розумовою відсталістю засобами конструювання. *Корекційна та соціальна педагогіка і психологія*. 2012. С. 262–268.